

HILLARY RODHAM CLINTON

Mijn verhaal

2003

UITGEVERIJ BALANS

UITGEVERIJ VAN HALEWYCK

INHOUD

Woord vooraf – xi

- 1 Een Amerikaans verhaal – 1
- 2 Universiteit van het leven – 16
 - 3 De klas van 1969 – 27
 - 4 Yale – 44
 - 5 Bill Clinton – 52
 - 6 Reiziger in Arkansas – 62
 - 7 Little Rock – 76
 - 8 Op campagne – 100
 - 9 Inauguratie – 116
 - 10 East Wing, West Wing – 129
 - 11 Gezondheidszorg – 143
 - 12 Het einde van iets – 157
 - 13 Vince Foster – 166
 - 14 De verloskamer – 184
 - 15 Whitewater – 196
 - 16 Onafhankelijke aanklager – 214
 - 17 D-Day – 232
 - 18 Halverwege de eerste ambtstermijn – 248
 - 19 Gesprekken met Eleanor – 264
 - 20 De taal van de stilte – 275
 - 21 Oklahoma City – 294
 - 22 Vrouwenrechten zijn mensenrechten – 306
 - 23 Gesloten – 319

- 24 Tijd om iets te zeggen – 333
 - 25 Strijdtoneel – 346
 - 26 Praagse zomer – 359
 - 27 Keukentafel – 370
- 28 Tweede termijn – 386
 - 29 Naar Afrika – 407
- 30 Vitale stemmen – 419
 - 31 De Derde Weg – 432
 - 32 Volhouden – 449
- 33 Bedenk je toekomst – 459
 - 34 Augustus 1998 – 475
 - 35 Impeachment – 483
- 36 Wachten op genade – 497
- 37 ‘Durf mee te doen’ – 507
 - 38 New York – 520

Verantwoording – 541

Fotoverantwoording – 546

Personenregister – 547

WOORD VOORAF

In 1959 kreeg ik in de zesde klas van de lagere school de opdracht een verhaal over mijzelf te schrijven. In negenentwintig bladzijden, voor het merendeel half gevuld met enthousiaste hanenpoten, beschreef ik mijn ouders, broers, huisdieren, huis, hobby's, school, sport en plannen voor de toekomst. Nu, tweeënveertig jaar later, begon ik aan een ander verhaal over mijzelf, deze keer over de acht jaren die ik als First Lady met Bill Clinton in het Witte Huis heb doorgebracht. Ik realiseerde me echter al snel dat ik mijn leven als First Lady niet goed kon beschrijven als ik niet helemaal terug zou gaan naar het begin. Eerst moest ik uitleggen hoe ik de vrouw was geworden die op 20 januari 1993 het Witte Huis betrad.

Mijn acties en reacties, in het openbaar en privé, van 1993 tot 2001 kwamen uiteraard voort uit mijn opvoeding, opleiding, geloof en alles wat ik over het leven en de politiek had geleerd voordat ik het Witte Huis betrad: als dochter van een steil conservatieve vader en een liberale moeder, als studentenactivist, als voorvechter voor rechten van kinderen, als advocaat, als Bill's vrouw en Chelsea's moeder.

In ieder hoofdstuk wilde ik eigenlijk meer onderwerpen bespreken dan de ruimte toeliet, meer mensen noemen dan mogelijk was, meer door mij bezochte plaatsen behandelen dan ik kon beschrijven. Als ik iedereen had willen noemen die tijdens mijn jaren in het Witte Huis indruk op mij heeft gemaakt of me heeft beïnvloed en geholpen, zou dit boek enkele banden beslaan. Hoewel ik keuzen heb moeten maken, hoop ik toch dat ik de krachten en tegenkrachten van wat mij heeft bepaald en wat mijn wereld tot op de dag van vandaag is blijven vormen en verrijken, heb kunnen beschrijven.

Na mijn vertrek uit het Witte Huis ben ik in een nieuwe fase van mijn

leven terechtgekomen als Senator voor de staat New York. Het begin van deze opwindende politieke reis viel samen met mijn laatste maanden in het Witte Huis en is een klein onderdeel van het verhaal dat ik hier vertel. Het volledige verslag van mijn verhuizing naar New York, de campagne voor de Senaatszetel en de eer die de inwoners van New York mij hebben verleend om voor hen te werken, moet echter wachten tot een andere keer. Mijn mateloos fascinerende kiezers en mijn ervaringen als hun vertegenwoordiger verdienen een eigen boek, en ik hoop dat ik ze te zijner tijd recht kan doen, wanneer ik de kans krijg hierover te schrijven.

New York vertegenwoordigen in de Senaat van de Verenigde Staten is een deemoedigende en overweldigende verantwoordelijkheid. De verschrikkelijke gebeurtenissen op 11 september 2001 hebben dat nog eens nadrukkelijk onderstreept, aangezien ze de New Yorkers en Amerikanen hebben gedrongen van de rol die we allemaal moeten spelen om de democratische idealen die ons land meer dan tweehonderd jaar inspireren en leiden, te verdedigen en versterken. Dit zijn dezelfde idealen die ik van jongs af aan tijdens mijn opvoeding heb meegekregen. In de zesde klas bij juffrouw King, in 1959, had ik geschreven dat ik leraar of atoomgeleerde wilde worden. Ik vond dat er docenten nodig waren om 'jonge burgers op te leiden' en dat zonder hen 'je land niet veel voorstelde'. En, zo schreef ik, Amerika had wetenschappers nodig omdat de 'Russen ongeveer vijf keer zoveel geleerden hadden als wij'. Toen al was ik volledig een product van mijn land en mijn tijd. De lessen bij ons in het gezin en de noden van de Verenigde Staten maakten integraal deel uit van mijn plannen voor mijn toekomst. Mijn jeugd in de jaren vijftig en de politiek van de jaren zestig maakten een plichtsgevoel tegenover mijn land en een dienstbaarheid in mij wakker. De universiteit, mijn rechtenstudie en mijn huwelijk leidden me naar het politieke epicentrum van de Verenigde Staten.

Een leven in de politiek, heb ik vaak gezegd, is een voortdurende studie naar de menselijke natuur, inclusief die van mezelf. Mijn actieve betrokkenheid bij twee presidentiële campagnes en mijn verplichtingen als First Lady voerden me naar elke Amerikaanse staat en naar tachtig andere landen. Overal waar ik kwam, ontmoette ik mensen die iets in mijn hoofd en hart teweegbrachten en mijn begrip vergrootten voor de universele zorgen die het grootste deel van de wereld bezighouden.

De twee ambtstermijnen van Bill Clinton besloegen niet alleen een overgangperiode in mijn eigen leven, maar ook in dat van de Verenigde Staten. Toen mijn echtgenoot president werd, was hij vastbesloten de economische neergang van ons land te keren, een einde aan de begrotingstekorten te maken en de groeiende ongelijkheden die de kansen voor toekomstige generaties Amerikanen ondermijnden, weg te nemen.

Ik ondersteunde zijn agendapunten en werkte hard mee zijn visie om te zetten in daden die het leven van mensen verbeterden, ons gemeenschapsgevoel versterkten en onze democratische waarden in de Verenigde Staten en daarbuiten propageerden. Tijdens Bills ambtsperiode kregen we te maken met politieke oppositie, juridische problemen en tragedies in ons privé-leven, en hebben we zelf de nodige fouten gemaakt. Maar toen Bill in januari 2001 het Witte Huis verliet, was Amerika toch een sterker, beter en rechtvaardiger land, klaar om de uitdagingen van een nieuwe eeuw het hoofd te bieden.

Mijn acht jaren in het Witte Huis hebben mijn geloof en politieke overtuigingen, mijn huwelijk, en de grondwet en het regeringssysteem van ons land op de proef gesteld. Ik werd een bliksemafleider voor politieke en ideologische oorlogen die om Amerika's toekomst werden uitgevochten en een magneet voor gevoelens, goede en slechte, over de keuzen en de rol van de vrouw. In dit boek vertel ik hoe ik die acht jaar als First Lady en vrouw van de president heb ervaren, en hoe ik tot het besluit ben gekomen me beschikbaar te stellen voor de Senaatszetel van New York met mijn eigen politieke stem.

Sommigen vragen zich misschien af hoe ik zo gedetailleerd heb kunnen schrijven over gebeurtenissen, mensen en plaatsen die nog actueel zijn en waarbij ik nog steeds betrokken ben. Ik heb mijn best gedaan open en eerlijk mijn waarnemingen, gedachten en gevoelens te beschrijven, zoals ik ze ervaren heb. Dit boek is dan ook niet bedoeld als een allesomvattend geschiedwerk, maar als persoonlijk verslag dat een kijkje biedt achter de schermen van een uitzonderlijke tijd in mijn leven en in het leven van de Verenigde Staten van Amerika.

EEN AMERIKAANS VERHAAL

Ik ben niet geboren als First Lady of senator. Ik ben niet geboren als democraat. Ik ben niet geboren als advocaat of als voorvechtster voor vrouwen- of burgerrechten. En ik ben niet geboren als echtgenote of als moeder. Ik ben halverwege de twintigste eeuw geboren als Amerikaanse – een gunstige plaats en tijd – vrij om keuzes te maken die generaties vrouwen vóór mij in mijn land niet konden maken, en veel vrouwen elders in de wereld nog steeds niet. Ik groeide op in de tumultueuze hoogtijdagen van sociale veranderingen en nam deel aan politieke gevechten over de betekenis van Amerika en de rol van mijn land in de wereld.

Mijn moeder en grootmoeders hadden mijn leven nooit kunnen leiden; mijn grootvaders en vader hadden het zich niet kunnen voorstellen. Maar ze lieten mij de belofte van Amerika na, waardoor mijn leven en mijn keuzen mogelijk werden gemaakt.

Mijn leven begon net na de Tweede Wereldoorlog. Mannen, zoals mijn vader, die in dienst waren geweest, keerden terug naar huis om een gezin te stichten. Het was de tijd van de ‘baby-boom’ en men was optimistisch gestemd.

De Verenigde Staten hadden bijgedragen aan de verdrijving van het fascisme en ondernamen initiatieven om vriend en vijand te verenigen en het verwoeste Europa en Japan met de opbouw te helpen.

Hoewel de Koude Oorlog met de Sovjetunie en Oost-Europa een aanvang nam voelde de generatie van mijn ouders zich zeker en vol vertrouwen in de toekomst.

Het Amerikaanse gezag vloeyde niet alleen voort uit een militair overwicht, maar was ook gestoeld op duidelijke normen en waarden en kansen

voor hardwerkende mensen als mijn ouders. De Amerikaanse middenklasse had het goed: nieuwe huizen, goede scholen, stadsparken en veilige buurten.

Toch bleef er genoeg over om hard aan te werken, het rassenscheid bijvoorbeeld, en zo veel meer sociale achterstand en ongelijkheid bij vele medeburgers.

Mijn vader en moeder, die ook de Depressie hadden meegemaakt, geloofden heilig in onbegrensde mogelijkheden, in zelfvertrouwen en werken voor je brood, niet in gemakzucht of het eisen van sociale voorzieningen.

In die wereld werd ik, op 26 oktober in 1947, geboren. Wij behoorden tot de middenstand van de Mid-West en waren typische producten van onze tijd en plaats. Mijn moeder, Dorothy Howell Rodham, was huisvrouw. Haar leven draaide om mij en mijn twee jongere broers. Mijn vader had een klein bedrijf in gordijnstoffen. De uitdaging waar zij voor stonden hebben mij mijn eigen kansen en mogelijkheden des te meer doen appreciëren.

Het verbaast me nog steeds dat mijn moeder, geboren in 1919 in Chicago, Illinois, als kind van tienerouders, ondanks haar eenzame jeugd zo'n warme en verstandige vrouw is geworden. Haar vader, Edwin John Howell junior, was brandweerman in Chicago, en zijn vrouw, Della Murray, was een van de negen kinderen uit een familie met een Frans-Canadese, Schotse en Amerikaans-Indiaanse achtergrond. Mijn grootouders van moederskant waren zeker nog niet rijp voor het ouderschap. Della liet mijn moeder praktisch aan haar lot over. Ze liet haar dagen alleen toen ze nog maar drie of vier was met maaltijdbonnen voor een restaurant vlak bij hun flatje op vijf hoog zonder lift in Zuid-Chicago. Af en toe schonk Edwin haar wat aandacht, door haar een geijkt cadeau te brengen, een op de kermis gewonnen pop. Dat kon hij beter dan voor het gezin zorgen. Mijn moeders zus, Isabelle, werd in 1924 geboren. De meisjes werden van het ene naar het andere familielid gebracht en gingen van school naar school, maar bleven nooit ergens lang genoeg om vriendschappen te sluiten. In 1927 gingen de jonge ouders van mijn moeder eindelijk uit elkaar, wat toen nog zeldzaam was en een verschrikkelijke schande. Geen van beiden was bereid om voor de kinderen te zorgen, dus werden de twee meisjes in Chicago op de trein gezet naar Alhambra, een stadje bij de San Gabriel Mountains ten oosten van Los Angeles, waar de grootouders van vaderskant woonden. De achtjarige Dorothy was tijdens deze vier dagen durende reis verantwoordelijk voor haar driejarige zusje.

Mijn moeder bleef tien jaar in Californië. Ze zag haar moeder nooit en haar vader zelden. Haar grootvader, een voormalige Britse matroos, liet de meisjes aan zijn vrouw Emma over, een strenge vrouw die zwarte Victoriaanse jurken droeg. Ze stoorde zich aan mijn moeder en negeerde haar, als ze haar niet haar strikte huisregels oplegde. Emma hield niet van bezoek

en gaf mijn moeder zelden toestemming naar een feestje of andere sociale gebeurtenis te gaan. Met Halloween werd mijn moeder eens betrapt, toen ze samen met schoolvriendinnen langs de deuren ging om snoep te vragen. Emma besloot dat mijn moeder een jaar lang niet van haar kamer af mocht, behalve om naar school te gaan. Ze mocht niet aan de keukentafel eten of in de voortuin zitten. Deze wrede straf duurde al maanden toen een zus van Emma, Belle Andreson, op bezoek kwam en hier een eind aan maakte.

Mijn moeder hield van de buitenlucht, die voor haar een ontsnapping was aan de benauwende toestand in Emma's thuis. Ze rende graag door de kilometerslange sinaasappelplantages in de San Gabriel Valley, bedwelmd door de geur van het fruit dat in de zon hing te rijpen. 's Avonds vluchtte ze in haar boeken. Ze was een uitstekende leerling en haar leraren stimuleerden haar te lezen en te schrijven.

Toen ze veertien werd, kon ze het leven bij haar grootmoeder niet meer aan. Ze vond een baantje als au pair. In ruil voor kost en inwoning en drie dollar per week zorgde ze voor twee kleine kinderen. Ze had weinig tijd voor buitenschoolse activiteiten als sport en toneel, waar ze dol op was, en geen geld voor kleren. Dagelijks waste ze haar enige blouse, die ze bij haar enige rok droeg, en als het koud was, onder haar enige trui. Maar voor het eerst woonde ze in een gezin waar vader en moeder hun kinderen de liefde, aandacht en begeleiding gaven die zij nooit gekregen had. Vaak vertelde mijn moeder me dat zij zonder die ervaring nooit geweten zou hebben hoe zij voor haar eigen gezin en kinderen had moeten zorgen.

Na haar eindexamen wilde mijn moeder verder studeren in Californië. Maar voor het eerst in tien jaar nam haar moeder contact met haar op. Ze vroeg of ze weer bij haar in Chicago wilde wonen. Della was net hertrouwd en beloofde mijn moeder dat zij en haar nieuwe echtgenoot haar studie zouden betalen. Toen mijn moeder in Chicago aankwam, ontdekte ze dat haar moeder haar alleen als huishoudster wilde gebruiken en dat ze geen financiële hulp hoefde te verwachten. Diep teleurgesteld trok ze in een klein appartement en vond ze een kantoorbaantje waarmee ze dertien dollar verdiende per werkweek van zeseneenhalf dag. Ik vroeg mijn moeder eens waarom ze toch naar Chicago was teruggegaan. Ze zei tegen me: 'Ik had zo gehoopt dat mijn moeder van me zou houden, dat ik wel moest uitvinden of dat inderdaad het geval was. Toen het tegendeel bleek, kon ik nergens anders heen.'

Mijn grootvader van moederskant stierf in 1947, dus die heb ik zelfs nooit gezien. Maar mijn grootmoeder, Della, heb ik wel gekend. Zij was een zwakke, egocentrische vrouw, die verslaafd was aan tv-soaps en geen contact had met de werkelijkheid. Toen ik een jaar of tien was, kreeg ik eens het hek van het schoolplein tegen mijn hoofd. Huilend rende ik naar huis terwijl het

bloed van mijn gezicht stroomde. Della paste op mij en mijn broertjes en toen ze me zag, viel ze prompt flauw. Ik moest de burens vragen of ze mijn wond wilden verzorgen. Toen Della weer bijkwam, zei ze verongelijkt dat ik haar had laten schrikken en dat haar heel wat had kunnen gebeuren toen ze flauwviel. Ik wachtte angstig tot mijn moeder thuiskwam, die me naar het ziekenhuis bracht, waar mijn wond werd gehecht.

Op de zeldzame momenten dat Della je tot haar kleine wereldje toeliet, kon ze heel innemend zijn. Ze hield van zingen en kaartspelen. Als we haar opzochten in Chicago, nam ze ons vaak mee naar het plaatselijke Kiddieland of naar de bioscoop. Ze stierf in 1960, als een ongelukkige vrouw en nog steeds als een mysterie. Maar ze had mijn moeder wel naar Chicago gehaald, die daar uiteindelijk Hugh Rodham zou ontmoeten.

Mijn vader is in 1911 geboren in Scranton, Pennsylvania, als de middelste zoon van Hugh Rodham sr. en Hannah Jones. Hij had zijn uiterlijk te danken aan de zwartharige Welsh mijnwerkers van moederszijde. Net als Hannah was hij nuchter en vaak stuurs, maar als hij lachte, kwam dat helemaal van binnenuit en schudde heel zijn lichaam mee. Ik heb zijn lach, die rollende, bulderende lach die mensen in een restaurant doet omkijken en katten de kamer uitjaagt.

Het Scranton van mijn vaders jeugd was een rauwe industriestad met bakstenen fabrieken, kantklosserijen, kolenmijnen, spooremlacements en houten twee-onder-een-kapwoningen. De Rodhams en de Jones' waren harde werkers en strenge methodisten.

Mijn vaders vader, Hugh sr., was de zesde van elf kinderen. Als jongen ging hij werken bij de Scranton Lace Company en schopte het daar vijftig jaar later tot chef. Het was een vriendelijke man met een zachte stem, het tegendeel bijna van zijn geduchte vrouw Hannah Jones Rodham, die erop stond dat alle drie haar namen werden gebruikt. Hannah haalde de huur op van de huizen die ze bezat en speelde de baas over haar familie en iedereen die in haar buurt kwam. Mijn vader aanbad haar en vertelde mijn broers en mij vaak hoe ze zijn voeten gered had.

Rond 1920 reden hij en een vriend mee achter op een door paarden getrokken ijswag. Terwijl de paarden de heuvel op zwoegden, reed een vrachtwagen op de ijswag in en verbrijzelde mijn vaders benen. Vliegensvlug werd hij naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis gebracht. De artsen daar meenden dat zijn onderbenen en voeten onherstelbaar waren beschadigd en waren al met de voorbereidingen voor een amputatie van beide voeten begonnen. Toen Hannah, die naar het ziekenhuis was gesneld, hoorde wat de artsen van plan waren, sloot ze zich in de operatiekamer op met haar zoon en liet ze niemand aan zijn benen komen, tenzij het de bedoe-

ling was die te redden. Ze eiste dat haar zwager, dokter Thomas Rodham, er onmiddellijk bij werd geroepen vanuit het ziekenhuis waar hij werkte. Dr. Rodham onderzocht mijn vader en verklaarde dat ‘niemand met een zaag aan de benen van die jongen komt!’ Mijn vader was inmiddels buiten bewustzijn van de pijn; toen hij bijkwam, hield zijn moeder naast hem de wacht en ze verzekerde hem dat zijn benen gered zouden worden en dat hij een flink pak slaag zou krijgen als ze thuis waren. Dit keer op keer opgediste familieverhaal leerde ons de strijd aan te gaan met autoriteiten en nooit op te geven.

Hannah moet een wilskrachtige vrouw zijn geweest die geen uitlaatklep vond voor haar energie en intelligentie, waardoor ze zich te veel met anderen zaken bemoeide. Haar oudste zoon, mijn oom Willard, werkte als ingenieur voor de gemeente Scranton, maar hij ging nooit het huis uit, trouwde niet en stierf kort na mijn grootvader in 1965. Russell, de jongste, was haar oogappel. Hij blonk uit op school en in atletiek, werd arts, diende in het leger, trouwde, kreeg een dochter en kwam terug naar Scranton om er als arts te werken. Begin 1948 werd hij getroffen door een slopende depressie. Mijn grootouders vroegen of mijn vader Russell kon helpen. Kort na de komst van mijn vader deed Russell een zelfmoordpoging. Mijn vader vond hem op zolder en sneed hem los. Hij nam Russell mee naar Chicago om bij ons te komen wonen.

Ik was acht of negen maanden oud toen Russell bij ons kwam. Hij sliep op de bank in onze tweekamerwoning terwijl hij onder psychiatrische behandeling stond in het Veterans Administration Hospital. Hij was een grote, knappe man, met iets blonder haar en een lichtere teint dan mijn vader. Op een dag, rond mijn tweede jaar, dronk ik uit een colafles met terpentijn die een werkman had laten slingeren. Russell liet me onmiddellijk braken en bracht me naar de eerstehulpafdeling. Kort daarna gaf hij het artsenvak definitief op en noemde hij mij altijd voor de grap zijn laatste patiënt. Hij bleef in en om Chicago wonen en kwam vaak bij ons thuis. Hij overleed in 1962, toen hij omkwam bij een brand die door een sigaret veroorzaakt was. Ik vond het heel erg voor mijn vader, die jarenlang had geprobeerd Russell in leven te houden. Hij zou baat hebben gevonden bij moderne antidepressiva en ik zou willen dat die toen al beschikbaar waren geweest. Pappa wilde zijn vader persoonlijk vertellen dat Russell dood was, en wachtte tot grootvader kwam logeren. Toen hij het nieuws ten slotte hoorde, zat hij te snikken aan onze keukentafel. Drie jaar later stierf hij zelf, een gebroken man.

Ondanks mijn vaders latere financiële succes was hij – volgens hemzelf en zijn ouders – als jongen niet zo plichtsgetrouw en betrouwbaar als zijn oudere broer Willard, en lang niet zo slim en succesvol als zijn jongste broer Russell. Hij zat altijd in de problemen: omdat hij de blinde ezels die onder in

de mijnen werkten, door de schachten naar het daglicht bracht, wegens joy-riden in de nieuwe auto van een buurman of omdat hij tijdens de avonddienst van de methodistische kerk in Court Street rolschaatsend het middenpad op kwam. Toen hij in 1931 eindexamen deed op de plaatselijke Central High School, ging hij ervan uit dat hij in de kantfabriek zou gaan werken bij zijn vader. Maar toen zijn beste vriend door Penn State University werd uitgeverkozen als speler van het Amerikaans footballteam, eiste die van de coach dat hij zijn favoriete medespeler mee kon nemen. Mijn vader was goed in sport en de coach ging akkoord, en zo ging vader naar het State College, waar hij voor de Nittany Lions speelde. Hij bokste ook en werd lid van de studentclub Delta Upsilon, waar hij, zo is mij verteld, een expert werd in het verwaarden van badkuipgin. In 1935 studeerde hij af en op het dieptepunt van de economische crisis keerde hij terug naar Scranton met een diploma lichamelijke opvoeding.

Zonder iets tegen zijn ouders te zeggen, sprong hij op een vrachttrein richting Chicago om daar werk te zoeken. Daar kreeg hij een baan aangeboden: gordijnstoffen verkopen in het hele Midwesten. Toen hij terugkwam om het zijn ouders te vertellen, was Hannah razend en ze verbood het hem, maar mijn grootvader merkte op dat het moeilijk was een baan te krijgen en dat de familie het geld goed kon gebruiken voor Russells medicijnenstudie. En zo ging mijn vader terug naar Chicago. De hele week reisde hij rond door het noorden van het Midwesten, van Des Moines tot Duluth. De meeste week-ends reed hij terug naar Scranton om zijn salaris aan moeder af te geven. Al heeft hij altijd gesuggereerd dat hij om economische redenen uit Scranton was vertrokken, denk ik toch dat mijn vader wist dat hij zich los moest maken van Hannah, wilde hij ooit zijn eigen leven kunnen leiden.

Dorothy Howell solliciteerde als typiste bij een textielfirma, waar ze de aandacht trok van een handelsreiziger, ene Hugh Rodham. Ze was gevallen voor zijn energie en zelfverzekerdheid, en voor zijn boertige gevoel voor humor.

Na een lange verloving trouwden mijn ouders begin 1942, kort na de Japanse aanval op Pearl Harbor. Ze betrokken een kleine woning in Chicago, in de buurt van het Lincoln Park, vlak bij Lake Michigan. Mijn vader gaf zich op voor een speciaal programma van de marine genoemd naar de bokser Gene Tunney en werd ingedeeld bij de marinebasis 'The Great Lakes', op een uur rijden ten noorden van Chicago. Hij werd eerste onderofficier, belast met de opleiding van duizenden jonge matrozen die vervolgens op zee dienden, vooral in de Stille Oceaan. Hij heeft me verteld hoe zwaar het hem te moede werd als hij zijn rekruten naar de westkust bracht, waar ze scheep gingen. Hij wist dat sommigen het niet zouden overleven. Na zijn dood kreeg ik brieven

van mannen die onder hem gediend hadden, vaak met een foto van een bepaalde lichting matrozen waarop mijn trotse vader in het midden op de voorgrond stond. Op mijn lievelingsfoto staat hij breed lachend in zijn uniform, in mijn ogen even knap als willekeurig welke filmster uit de jaren veertig.

Mijn vader onderhield nauwe banden met zijn familie in Scranton en mijn broers en ik werden stuk voor stuk van Chicago naar Scranton gereden om gedoopt te worden in de methodistische kerk in Court Street, waar mijn vader als kind ter kerke was gegaan. Oma Rodham overleed toen ik vijf was. Ze werd blind toen ik haar kende, maar ze probeerde me elke morgen aan te kleden en mijn haar te vlechten. Ik stond veel dichterbij mijn grootvader die, toen ik werd geboren, al met pensioen was gegaan waarbij hij na vijftig jaar trouwe dienst een gouden horloge had ontvangen. Hij was een vriendelijke en correcte man, die trots zijn gouden horloge aan een kettinkje droeg en elke dag een pak droeg met bretellen. Als hij bij ons kwam in Illinois, deed hij zijn jasje uit en rolde zijn hemdsmouwen op om mijn moeder in huis te helpen.

Mijn vader was streng voor zijn kinderen, en voor de jongens nog strenger dan voor mij. Opa Rodham nam het vaak voor hen op en maakte zich zo nog geliefder bij ons. Als kinderen brachten mijn broers en ik veel tijd door in zijn twee-onder-een-kapwoning aan Diamond Avenue en elke zomer verbleven we het grootste deel van augustus in het zomerhuisje dat opa Rodham in 1921 een kilometer of dertig ten noordwesten van Scranton in de Pocono Mountains had gebouwd, met uitzicht op Lake Winola.

Het eenvoudige huisje had geen verwarming, alleen een potkachel in de keuken, en ook geen bad of douche. Om schoon te blijven, zwommen we in het meer of kregen we onder aan de veranda aan de achterkant van het huisje een emmer water over ons heen. We speelden het liefst op de grote veranda aan de voorkant, waar opa de kaarten aan mijn broers en mij uitdeelde. Hij leerde ons pinochle, volgens hem het mooiste kaartspel ter wereld. Hij las verhalen voor en vertelde de legende van het meer, dat volgens hem genoemd was naar een indiaanse prinses, Winola, die zich erin verdrong toen haar vader haar verbood te trouwen met een knappe krijger van een andere stam.

Het huisje is nog steeds in de familie en onze zomertradities leven nog grotendeels voort. Bill en ik hebben onze dochter Chelsea voor het eerst meegenomen naar Lake Winola toen ze nog geen twee was. Mijn broers brengen er elke zomer wel een tijdje door. Gelukkig hebben ze een paar verbeteringen aangebracht. Een paar jaar geleden hebben ze er zelfs een douche gemaakt.

In het begin van de jaren vijftig woonden er weinig mensen aan de tweebaanssnelweg die voor het zomerhuisje langs liep, en in de bossen op de berg achter ons leefden beren en poema's. Als kinderen verkenden we de omge-

ving, te voet of met de auto over de landweggetjes. Op een bootje visten we in de Susquehanna River. Mijn vader leerde me achter het huisje schieten met een geweer en we oefenden op blikjes of stenen. Maar onze activiteiten waren toch altijd geconcentreerd rondom het meer, aan de overkant van de weg en beneden aan het pad achter de winkel van Foster. Ik maakte vakantie vrienden met wie ik ging waterskiën en naar de films keek die op een doek in de openlucht, op een veld aan het meer werden geprojecteerd. En zo maakte ik kennis met mensen die ik in Park Ridge nooit ontmoet zou hebben: een familie die door mijn grootvader 'bergvolk' werd genoemd, die geen elektriciteit en geen auto had. Een jongen uit dat gezin die ongeveer even oud was als ik, kwam eens te paard bij het huisje en vroeg of ik een ritje wilde maken.

Al vanaf mijn tiende of elfde speelde ik pinochle met de mannen – mijn grootvader, vader, oom Willard, de oudere broer van mijn vader, en verschillende anderen, onder wie gedenkwaardige figuren als Pete en Hank – notoir slechte verliezers. 'Old' Pete woonde aan het eind van een zandweg en kwam elke dag spelen. Hij vloekte en stampte stevast met zijn voeten als hij dreigde te verliezen. Hank kwam alleen als mijn vader er was. Hij kwam aanwaggelen met zijn wandelstok, klom de trap naar de veranda op en schreeuwde: 'Is die zwartharige kerel thuis? Ik wil kaarten.' Hij kende mijn vader vanaf diens geboorte en had hem leren vissen. Hij had net zo'n hekel aan verliezen als Pete en kieperde soms de hele tafel omver als hij verloor, vooral na een pijnlijke nederlaag.

Na de oorlog begon mijn vader een kleine zaak in gordijnstoffen, 'Rodrik Fabrics', in het Handelscentrum in The Loop, in Chicago. Zijn eerste kantoor keek uit op de Chicago River en ik kan me herinneren dat ik daarheen ging toen ik nog maar drie of vier was. Om me weg te houden van de ramen die openstonden voor de frisse lucht, vertelde mijn vader me dat er beneden een Grote Boze Wolf woonde die me op zou eten als ik uit het raam viel. Later begon hij zijn eigen stofdrukkerij in een gebouw in Noord-Chicago. Hij had dagloners in dienst en mijn moeder werd ook ingeschakeld, net als mijn broers en ik toen we oud genoeg waren. We goten de verf voorzichtig op de zijden zeef en haalden dan de rolstrijker over de zeef om het patroon op de stof daaronder te drukken. Dan tilden we de zeef op en schoven verder langs de tafel en zo steeds weer opnieuw, waarbij we prachtige patronen aanbrachten, sommige ontworpen door mijn vader. Mijn favoriet was 'Staircase to the Stars'.

In 1950, ik was drie en mijn broertje Hugh nog een zuigeling, ging het mijn vader zo goed, dat we verhuisden naar Park Ridge, een buitenwijk. Er waren ten noorden van Chicago, langs Lake Michigan, chiquere en meer gewilde buitenwijken, maar mijn ouders voelden zich prettig in Park Ridge tussen alle andere veteranen die daarheen trokken vanwege de uitstekende

openbare scholen, de parken, de bomen in de straten, de brede trottoirs en de comfortabele gezinswoningen. Het was een witte middenklassewijk, waar vrouwen thuisbleven om voor de kinderen te zorgen, terwijl de mannen naar de Chicago Loop forensden, een kilometer of dertig naar het oosten. Veel vaders namen de trein, maar de mijne moest bij mogelijke klanten langs en reed dus iedere ochtend na het ontbijt met de gezinsauto – altijd een grote Amerikaanse slee – naar zijn werk.

Mijn vader betaalde contant voor het stenen huis van twee verdiepingen op de hoek van Elmstreet en Wisnerstreet. We hadden twee balkons, een gesloten veranda en een achtertuin met schutting waar de buurkinderen kwamen spelen en kersen pikten van onze boom. Het was de tijd van de naoorlogse geboortegolf en overal zag je grote groepen kinderen. Mijn moeder telde er ooit zevenenveertig, alleen al in ons blok.

Naast ons woonden de vier kinderen Williams en aan de overkant de zes O'Callaghans. Vader Williams zette zijn achtertuin 's winters onder water en na schooltijd en in de weekends schaatsten en hockeyden we urenlang op die ijsbaan. Meneer O'Callaghan bevestigde een basketbalring aan zijn garage waar de kinderen van alle kanten op af kwamen om een partijtje te spelen, en verder deden we oude vertrouwde spelletjes als bok- en de kortere versie bigspringen. Maar het meeste plezier beleefde ik aan spelen die we zelf verzonnen, zoals de ingewikkelde ploegenwedstrijd 'jagen en rennen', een ingewikkelde vorm van verstoppertje en de bijna dagelijkse eindeloze softbal- en kickbalmarathons bij ons op de hoek, waarbij de putdeksels als honken dienden.

Mijn moeder was een klassieke huisvrouw en als ik aan haar denk in die tijd, zie ik een vrouw die voortdurend in de weer was met het opmaken van bedden, afwassen en iedere avond stipt om zes uur het eten op tafel had. Ik kwam elke dag tussen de middag thuis en dan aten we tomaten- of kippensoep en boterhammen met pindakaas, Bolognese worst of gebakken kaas. Onder het eten luisterden mama en ik vaak naar radioprogramma's als *Ma Perkins* of *Favorite Story*, dat begon met 'Vertel me een verhaaltje'.

'Wat voor verhaaltje?'

'Maakt niet uit.'

Mijn moeder vond ook vaak wat nu 'quality time' wordt genoemd voor mijn broers en mij. Ze leerde pas begin jaren zestig autorijden, dus wij wandelden overal naar toe. 's Winters zette ze ons op een slee en trok ze ons naar de winkel. Op weg naar huis hielden wij de boodschappen vast. Terwijl ze bezig was de was op te hangen aan een lijn in de achtertuin, hielp ze me als ik aan het oefenen was met werpen, of ging ze naast me op het gras liggen om de wolken boven ons te beschrijven.

Een zomer hielp ze me met het bouwen van een fantasiewereld in een grote kartonnen doos. We gebruikten spiegels voor meren en takjes voor bomen, en ik verzon sprookjes die mijn poppen dan speelden. Een andere zomer moedigde ze mijn jongste broertje Tony aan een tunnel te graven helemaal naar China. Ze las hem voor over China en elke dag groef hij verder aan zijn gat naast ons huis. Van tijd tot tijd vond hij een eetstokje of een gelukskoekje dat mijn moeder daar had verstopt.

Mijn broer Hugh was nog avontuurlijker. Als peuter duwde hij de deur naar het balkon open en groef zich vrolijk een weg door een meter sneeuw tot mijn moeder hem redde. Meer dan eens ging hij met zijn vriendjes spelen op de bouwplaatsen die overal in de buurt opschoten en werd dan door de politie thuisgebracht. De andere jongens reden mee in de politieauto, maar Hugh wilde beslist ernaast naar huis lopen, want, vertelde hij de politie en mijn ouders, hij hield zich aan de waarschuwing nooit bij vreemden in de auto te stappen.

Mijn moeder hechtte aan algemene ontwikkeling en daarom was het goed dat we veel lasen. Ze had meer succes bij mij dan bij mijn broers, die een voorkeur hadden voor de harde leerschool van het leven. Ze nam me elke week mee naar de bibliotheek en al gauw werkte ik me door de boeken van de jeugdafdeling heen. Toen ik vijf was, kregen we een tv-toestel, maar we mochten niet vaak kijken. We speelden eindeloos allerlei kaartspelletjes – War, Concentration, Slapjack – en bordspelen als Monopoly en Clue. Ik ben er net zo van overtuigd als zij dat kinderen in bord- en kaartspelen hun rekenen en strategisch inzicht oefenen. Tijdens het schooljaar kon ik altijd rekenen op moeders hulp bij mijn huiswerk, behalve bij wiskunde, dat liet ze aan vader over. Ze typte mijn opstellen en redde mijn mislukte poging een rok te naaien voor het vak verzorging in de brugklas.

Mijn moeder hield van haar huis en haar gezin, maar ze voelde zich beperkt door de geringe mogelijkheden van haar leven. Tegenwoordig lijken de keuzemogelijkheden voor vrouwen vaak zo overstelpend dat je gemakkelijk vergeet hoe gering ze waren voor de generatie van mijn moeder. Toen wij ouder waren, ging zij weer studeren. Ze is nooit afgestudeerd, maar ze heeft reeksen tentamens gehaald in allerlei vakken, van logica tot ontwikkelingspsychologie.

Mijn moeder maakte zich kwaad over onrecht en mishandeling, vooral als het kinderen betrof. Uit eigen ervaring wist ze dat veel kinderen, volledig buiten hun schuld, vanaf de geboorte achtergesteld en gediscrimineerd worden. Ze haatte eigendunk en morele superioriteitswaan en prentte mijn broers en mij in dat we niet beter of slechter waren dan wie ook. Als kind in Californië had ze gezien hoe de Japans-Amerikaanse kinderen op haar school openlijk

werden gediscrimineerd en dagelijks gepest door de blanke leerlingen. Terug in Chicago vroeg ze zich vaak af hoe het zou gaan met die jongen die ze zo graag mocht. Iedereen noemde hem 'Tosh', kort voor Toshihishi. Ze zag hem weer op de zestigste reünie van haar middelbare school in Alhambra, waar ze als gastvrouw optrad. Zoals ze had gevreesd, waren Tosh en zijn familie tijdens de oorlog geïnterneerd geweest en was hun boerderij geconfisqueerd. Maar het deed haar goed te horen dat Tosh na jaren van strijd zelf een geslaagd groentekweker was geworden.

De normen en waarden van mijn ouders botsten nogal eens en worden weerspiegeld in mijn eigen politieke overtuigingen. De generatiekloof begon in gezinnen als het onze. Mijn moeder was van nature Democraat, al liep ze daar in het Republikeinse Park Ridge niet mee te koop. Mijn vader was een onbuigzame, conservatieve Republikein, die zichzelf omhoog had gewerkt en daar trots op was. Hij draaide elke dime om voordat hij die uitgaf. Hij geloofde niet in krediet, en runde zijn zaak strikt op basis van contant betalen. Zijn ideologie was gebaseerd op zelfvertrouwen en persoonlijk initiatief, maar anders dan zoveel andere mensen die zichzelf tegenwoordig conservatief noemen, zag hij het belang in van fiscale verantwoordelijkheid en stond hij achter door de belastingbetaler gefinancierde investeringen in snelwegen, goede scholen, parken en andere belangrijke openbare zaken.

Mijn vader ergerde zich dood aan persoonlijke verspilling. Zijn angst voor armoede tekende zijn leven, als bij zovelen die opgroeiden tijdens de Depressie. Mijn moeder kocht zelden nieuwe kleren en zij en ik moesten wekenlang met hem onderhandelen over speciale uitgaven, zoals een nieuwe jurk voor het schoolfeest. Als een van mijn broers of ik vergat het dopje weer op de tube tandpasta te schroeven, gooide mijn vader dat uit het raam van de badkamer. We moesten naar buiten, zelfs als het sneeuwde, om het weer op te zoeken in de altijd groene struiken voor het huis. Zo wilde hij ons duidelijk maken dat we nooit iets moesten verspillen. Nu nog doe ik overgebleven olijven terug in de pot, pak ik de kleinste stukjes kaas weer in en voel me schuldig als ik iets weg gooi.

Hij was een harde leermeester, maar we wisten dat hij om ons gaf. Als ik bang was dat ik de wiskundesommen niet afkreeg in de wekelijkse rekentoetsen van juffrouw Metzger in de vierde, wekte hij me extra vroeg om de tafels van vermenigvuldiging te oefenen en me staartdelingen te leren. In de winter deed hij 's avonds de verwarming uit om geld te besparen, en stond dan 's ochtends voor het licht werd op om haar weer aan te zetten. Vaak werd ik wakker van mijn vader, als hij zijn favoriete liedjes van Mitch Miller bulderde.

Mijn broers en ik moesten klusjes doen in huis en hoefden daarbij niet op

iets extra's te rekenen. 'Ik geef je toch te eten?' zei vader dan. Toen ik dertien was, kreeg ik mijn eerste vakantiebaantje. Voor het Park Ridge Park District moest ik drie ochtenden in de week toezicht houden in een sportparkje dat een paar kilometer van ons huis lag. Omdat mijn vader vroeg in de ochtend weg moest in onze enige auto, liep ik heen en weer met een bolderkar vol ballen, slaghouten en springtouw. Vanaf toen had ik altijd een vakantiebaantje en werkte ik het hele jaar door.

Mijn vader was ontzettend eigenwijs, om het zacht uit te drukken. Iedereen plooide zich naar zijn uitspraken aan de eettafel, meestal over communisten, dubieuze zakenmensen of onbetrouwbare politici, in zijn ogen de drie laagste vormen van menselijk leven. Door de gedreven, soms verhitte debatten aan de keukentafel bij ons thuis leerde ik dat verschillende meningen onder één dak kunnen leven. Tegen mijn twaalfde had ik over veel dingen een eigen mening. Ik leerde ook dat iemand met wie je het niet eens bent, geen slecht mens hoeft te zijn en dat je je standpunt moet verdedigen als je ergens in gelooft.

Mijn vader en moeder maakten ons weerbaar, zodat we konden overleven, wat de toekomst ook bracht. Ze verwachtten van ons, zowel van mijn broers als van mij, dat we opkwamen voor onszelf. Kort nadat we verhuisd waren naar Park Ridge, merkte mijn moeder dat ik niet graag buiten wilde spelen. Soms kwam ik huilend thuis en klaagde dat het meisje van de overkant zo stom met me omging. Suzy O'Callaghan had oudere broers en was gewend aan wilde spelletjes. Ik was pas vier, maar mijn moeder was bang dat het een vast gedragspatroon zou worden, als ik nu toegaf aan mijn angsten. Op een dag kwam ik het huis binnengerend. Ze hield me tegen.

'Terug naar buiten jij,' beval ze. 'En als Suzy je slaat, mag je haar van mij terugslaan. Je moet voor jezelf opkomen. In dit huis is geen plaats voor lafaards.' Later vertelde ze dat ze me van achter de gordijnen in de woonkamer nakeek toen ik mijn schouders rechte en de straat weer overstak.

Een paar minuten later was ik terug, stralend van triomf.

'Ik mag nu met de jongens spelen,' zei ik. 'En Suzy is mijn vriendin!'

Dat was ze en dat is ze nog steeds.

Ik begon spelletjes en sportevenementen te organiseren voor de kinderen in de buurt en kermissen in de achtertuin voor de lol en om geld in te zamelen voor goede doelen. Als kabouter en daarna padvindster nam ik deel aan 4-juliparades, deed een heitje voor een karweitje, verkocht koekjes en deed andere dingen waarmee je een medaille of de goedkeuring van ouderen kon verdienen. Er is een oude foto van me uit de plaatselijke krant, de *Park Ridge Advocate*, waarop ik met mijn vrienden een papieren zak met geld overhandig aan United Way. We hadden het ingezameld met de Olympische Spelen

die we in de buurt hadden georganiseerd toen ik twaalf was.

Met een vader en twee broers die sportfanaten waren, werd ik ook een echte sportliefhebber en af en toe -beoefenaar. Ik was supporter van de teams van onze school en bezocht zoveel wedstrijden als ik kon. Net als mijn familie en de meeste mensen in onze wijk was ik voor de Cubs. Mijn favoriet was Mr. Cub zelf, Ernie Banks. In onze buurt was het bijna heiligschennis om te juichen voor de rivaliserende White Sox, die ook in de Amerikaanse League speelde, dus werden de Yankees mijn AL-team, ook omdat ik verliefd was op Mickey Mantle. Jaren later tijdens mijn campagne voor de Senaat, kon ik de sportieve gevoeligheden van Chicago niet uitleggen aan sceptische New Yorkers, die maar niet konden geloven dat iemand uit Chicago beweerde al vanaf haar jeugd supporter te zijn van een team uit de Bronx.

Tijdens de hele middelbare-schooltijd speelde ik 's zomers in een softbalcompetitie voor meisjes, en de laatste ploeg waar ik in speelde, werd gesponsord door een plaatselijke groothandel in snoep. We droegen witte kniekousen, zwarte shorts en roze hemden, ter ere van onze naamgever Good & Plenty. De Park Ridge Kids trokken op en neer naar Hinckley Park, waar we 's zomers zwommen in de koude vijvers en 's winters schaatsten op de grote buitenbaan. We liepen en fietsten overal heen – soms ook achter de langzame vrachtwagens van de gemeente die 's zomers in de schemering een nevel van DDT sproeiden. Het drong nog tot niemand door dat pesticiden giftig waren. We vonden het gewoon leuk om in die damp te fietsen, de zoete en scherpe lucht van gemaaid gras en warm asfalt in te ademen en nog een paar minuten speeltijd te halen uit het laatste daglicht.

Soms schaatsten we op de Des Plaines River, terwijl onze vaders zich warmden aan een vuur en over politiek praatten. Soms hoorde ik mijn vader over de verspreiding van het communisme dat onze manier van leven bedreigde, over de Russen die de bom hadden en hoe we de ruimterace aan het verliezen waren, vanwege de Spoetnik. Maar de koude oorlog was voor mij iets abstracts en de wereld waarin ik leefde, leek veilig en stabiel. Ik kende geen kinderen van wie de ouders gescheiden waren, en tot ik naar de middelbare school ging, kende ik niemand die aan iets anders dan ouderdom was overleden. Ik geef toe dat die zachte cocon een illusie was, maar zo'n illusie wens ik ieder kind toe.

Het was een voorzichtig, conformistisch tijdperk in de Amerikaanse geschiedenis. Maar gedurende mijn Vader-weet-wat-goed-is-opvoeding leerde ik wel de druk van leeftijdgenoten te weerstaan. Mijn moeder wilde nooit horen wat mijn vriendinnen aanhadden of wat ze van mij vonden of wat ook. 'Jij bent uniek,' zei ze dan. 'Jij kunt best voor jezelf beslissen. Wat iedereen vindt, kan me niet schelen. Wij zijn iedereen niet; jij bent iedereen niet.'

Meestal vond ik dat ook. Natuurlijk probeerde ik soms om erbij te horen. Ik was puberaal en ijdel genoeg om soms te weigeren mijn dikke glazen te dragen die ik sinds mijn negende nodig had om mijn ontzettend slechte ogen te corrigeren. Betsy Johnson, een vriendin vanaf de zesde klas, leidde me de stad rond als een geleidehond. Soms kwam ik klasgenoten tegen zonder hen te groeten, niet uit verwaandheid maar omdat ik niemand herkende. Ik was al in de dertig voordat ik zachte contactlenzen leerde dragen die sterk genoeg waren voor mijn ogen.

Op zondagmiddag mochten Betsy en ik alleen naar het Pickwick Theater. Op een keer zagen we achter elkaar twee voorstellingen van *Lover Come Back* met Doris Day en Rock Hudson. Na afloop gingen we naar een restaurant voor een cola en friet. We dachten dat we het dopen van frietjes in ketchup zelf hadden uitgevonden, toen de serveerster in Robin Hood zei dat ze dat nog nooit iemand had zien doen. Ik wist niet wat een fastfoodmaaltijd was totdat ons gezin rond 1960 naar McDonald's begon te gaan. De eerste McDonald's ging in 1955 open in het nabijgelegen stadje Des Plaines, maar wij ontdekten de keten pas toen er een filiaal dichterbij ons, in Niles, werd geopend. Maar ook toen gingen we alleen bij bijzondere gelegenheden. Ik herinner me nog hoe ik het aantal verkochte hamburgers op het bord op de gouden ereboog zag veranderen van duizenden in miljoenen.

Ik ging graag naar school en ik was een goede leerling. Ik had het geluk een aantal geweldige leraren te treffen op de Eugene Field School, op de Ralph Waldo Emerson Junior High en op de Maine Township High School East en South. Jaren later, toen ik voorzitter was van de Staatscommissie Onderwijsnormen in Arkansas, beseftte ik hoe bevoorrecht ik was geweest met mijn goed uitgeruste scholen, met hoogopgeleide leerkrachten en een uitgebreid aanbod van schoolse en additionele buitenschoolse vakken. Het is merkwaardig wat ik me nu herinner: juffrouw Taylor die elke ochtend in de klas *Winnie the Pooh* voorleest. Juffrouw Cappuccio, mijn juffrouw in de tweede klas, die ons uitdaagde alle getallen van één tot duizend op te schrijven, een eindeloze taak voor kleine handjes met dikke potloden. Deze oefening leerde me wat het inhoudt een groot project te ondernemen en af te maken. Juffrouw Cappuccio nodigde later onze klas uit op haar huwelijk waar ze mevrouw O'Laughlin werd. Dit aardige gebaar was voor zevenjarige meisjes die hun juf konden bewonderen als een mooie bruid, het hoogtepunt van het jaar.

Gedurende mijn hele lagere school werd ik beschouwd als een wildebras. In de vijfde zaten de meest onhandelbare jongens en als juffrouw Krause de klas uit moest, vroeg ze mij of een van de paar andere meisjes 'het over te nemen'. Zo gauw de deur achter haar dichtviel, begonnen de jongens te keten,

vooral om de meisjes te provoceren. Ik kreeg de naam dat ik tegen de jongens op kon, wat misschien leidde tot mijn verkiezing tot medebrigadier van de verkeersbrigade voor het volgende jaar. Dat was bij ons op school een hele gebeurtenis. Mijn nieuwe status verschaft me mijn eerste les over de merkwaardige manier waarop sommige mensen reageren op verkiezingen. Barbara, een van de meisjes in mijn klas, nodigde me tussen de middag uit bij haar thuis. Haar moeder was aan het stofzuigen en zei achteloos tegen haar dochter en mij dat we maar boterhammen met pindakaas moesten klaarmaken. Dat deden we en ik stond er verder niet bij stil totdat we op het punt stonden om weer naar school te gaan en dag zeiden tegen haar moeder.

Ze vroeg haar dochter waarom we zo vroeg vertrokken en Barbara antwoordde: ‘Omdat Hillary verkeersbrigadier is en er eerder moet zijn dan de andere kinderen.’

‘Als ik dat wist,’ zei ze, ‘had ik een lekkere lunch voor jullie gemaakt.’

Mijn juffrouw in de zesde, Elisabeth King, stampte de grammatica er bij ons in en daagde ons uit nieuwe uitdrukkingen te proberen. Als we te traag waren bij het beantwoorden van haar vragen, zei ze: ‘Jullie zijn trager dan stroop die ’s winters tegen een heuvel op stroomt.’ Ze citeerde vaak een vers van Mattheus: ‘Noch steekt men een kaars aan, en zet die onder een korenmaat, maar op een kandelaar, en zij schijnt voor allen, die in het huis zijn.’ Ze stimuleerde mij, Betsy Johnson, Gayle Elliot, Carol Farley en Joan Throop om een stuk te schrijven en op te voeren, over vijf meisjes die een denkbeeldige reis naar Europa maken. Vlak voor mijn twaalfde schreef ik in opdracht van mevrouw King mijn autobiografie. Ik kwam die weer tegen in een doos met oude spullen na de verhuizing uit het Witte Huis, en toen ik haar las, zat ik weer midden in die onzekere jaren voor het uitbreken van de puberteit.

3

3. Ik was acht of negen maanden oud toen oom Russell Rodham bij ons kwam wonen. Nadat hij zijn artsenpraktijk had opgegeven, zei de jongste broer van mijn vader vaak voor de grap dat ik zijn laatste patiënt was.

4. Mijn stiefgrootvader, Max Rosenberg, was joods. Als tienjarige die in het Midwesten opgroeide, was ik geschokt toen ik hoorde dat er miljoenen onschuldige mensen vanwege hun geloof waren omgebracht. Bij mijn bezoek aan Auschwitz als First Lady herinnerde ik me mijn vaders poging mij uit te leggen tot welk kwaad de mens in staat is, en waarom de Verenigde Staten tegen de nazi's moesten vechten.

5

5. Na de oorlog begon mijn vader een kleine zaak in gordijnstoffen. Toen we oud genoeg waren, moesten wij allemaal meehelpen met bedrukken. Zijn succes bracht ons naar Park Ridge, Illinois, een Amerikaans stadje als uit een prent van Norman Rockwell. Hier, in 1959, poseren we op ons paasbest met onze poes Isis.

6. Elke zomer brachten we bijna de hele maand augustus door in het vakantiehuis van opa Rodham bij Lake Winola, ten noordwesten van Scranton in de Pocono Mountains. Op de grote veranda aan de voorkant speelden we vaak kaart (pinochle) of een bordspel.

6

7

7. In Park Ridge organiseerde ik spel- en sportevenementen en kermissen in de achtertuin, voor de lol en om geld in te zamelen voor een goed doel. Op mijn twaalfde haalde ik met mijn vrienden de plaatselijke krant toen we een papieren zak overhandigden met geld dat was ingezameld voor United Way.

8 en 9. De methodistische jeugddominee Don Jones liet me kennismaken met de 'Universiteit van het leven' toen hij 1961 in Park Ridge aankwam; hij stimuleerde onze jongerengroep om het geloof te praktiseren door middel van sociale activiteiten. Hier sta ik te midden van een stel vriendinnen uit de groep tijdens een van onze frivole uitstapjes.

9

